

KYRKA OCH MISSION I FINLAND

av

MATTI PELTOLA

För att få en balanserad bild av förhållandet mellan kyrka och mission i Finland måste man betrakta inte endast missionens de jure-ställning, men också den ställning den de facto genom årtionden har haft i Finlands kyrka. Inte sällan återspeglas nya företeelser först sent i den kyrkliga lagstiftningen, och detta är fallet även i Finland. Om man betraktar förhållandet mellan kyrka och mission uteslutande i ljuset av kyrkolagen, blir bilden förvriden och verklighetsfrämmande.

Intresset för hednamissionen är en frukt av den det andliga livets förnyelse, som i början av förra århundradet bredde ut sig över vida områden i Finlands kyrka. Från och med mitten av 1830-talet samlade några av den finska pietismens ledare in medel för hednamissionen. Då man inte hade ett eget missions-sällskap i Finland, sände de dessa medel till det år 1835 grundade Svenska Missionssällskapet. Den ivrige prästen och ledaren för en viktig gren i den finska väckelserörelsen *Henrik Renqvist* (d. 1866) var på sitt håll en av de mest markanta figurerna i den börjande missionsrörelsen. I synnerhet måste hans litterära verksamhet nämnas. Genom broschyrer, som han spridde, blev missionens sak bekant i vida kretsar. Men under dessa årtionden låg över hela Europa reaktionens mörka skugga, som vad Finland vidkommer personifierades i den ryska tsaren Nikolaj I. De statliga och kyrkliga myndigheterna gjorde sitt bästa att kväva alla företag i samhället och i kyrkan, som på något sätt var avvikande från de sedvanliga banorna. Ännu så sent som år 1853 varnade landets båda domkapitel prästerskapet genom sekreta rundbrev för samlandet av kollektor för utländska missions-sällskap, «aldenstund dylika föräringar med större nytta kunna användas för

välgörande ändamål inom fosterlandet.» Vid mitten av 1800-talet hade ändå friska vindar redan börjat blåsa i flere länder i Europa. År 1855 avled tsar Nikolaj I, och hans efterträdare var bekant som en reformvänlig och vidsynt man. Nu kunde också intresset för hednamissionen taga fastare former.

År 1857 firade man i Finland 700-årsminnet av det s. k. första korståget, som man ansåg innebära kristendomens införande i landet. Denna fest gav ett lämpligt tillfälle att betona också kyrkans förpliktelse gentemot hedningarna. Karakteristisk för den förändrade situationen var, att det i förbindelse med jubileet om sommaren 1857 uppbars en kollekt för hednamissionen i alla landets kyrkor och att kollekten blev årlig. Nu var tiden mogen också för grundandet av Finska Missionssällskapet, som skedde den 19. januari 1859. Organisatoriskt blev det nya sällskapet en fri förening, men det framgår av t. ex. den skriftliga anhållan, som man hade skickat till den ryska kejsaren för att få tillstånd att grunda ett missionsällskap, att man ville skapa ett organ för kyrkans missionsverksamhet. Den första ordförande i det nya sällskapet var professorn i praktisk teologi, senare biskopen i Borgå *Frans Ludvig Schauman*. De första missionärerna sändes år 1868 till Sydvästafrika. De hade ordinerats av biskop Schauman, och denna episkopala ordination betonar Finska Missionssällskapets kyrkliga karaktär. I detta sammanhang kan nämnas, att redan under närmare femtio år har ärkebiskopen och en, senare två andra biskopar varit självskrivna medlemmar i Finska Missionssällskapets styrelse.

Från och med början byggde Finska Missionssällskapet på ett levande intresse hos vida kretsar i kyrkan, i synnerhet också hos många präster. Bland dem har flere, som tillhörde den s. k. evangeliska rörelsen under ledning av Fredrik Gabriel Hedberg, varit mest aktiva. Mot slutet av 1890-talet upptog denna gren av väckelserörelsen, som redan år 1873 hade organiserat sig i Lutherska Evangeliiföreningen, ett eget missionsarbete. År 1898 valde Evangeliiföreningen Japan som sitt fält. Från detta datum hade den kyrkliga missionen i Finland två organisationer, Finska Missionssällskapet och Lutherska Evangeliiföreningen, trots det

att den dag i dag ca. 90 procent av finska lutherska missionärer är utsända genom den förstnämnda organisationen. Vid sidan av Finska Missionsällskapet och Lutherska Evangeliiföreningen startade den svenskspråkiga grenen av den evangeliska rörelsen ett eget missionsarbete i Kenia år 1963.

För att koordinera det kyrkliga missionsarbetet i Finland och främja missionsintresset tillsatte förstärkta biskopsmötet år 1954 ett organ kallat «Delegationen för missionsangelägenheter i Finlands kyrka» med en av biskoparna som ordförande. Delegationens befogenheter är visst begränsade, men den har kunnat närma kyrkliga missionsorganisationer till varandra och främja intresset för missionen inom kyrkan. Delegationen publicerar ett informationsblad och har anordnat konferenser, som har visat sig värdefulla. Den mest synliga frukten av Delegationens arbete har varit, att dess sekreterare f. o. m. början av 1965 blev heltidsanställd och sedan dess kallas Kyrkans missionssekreterare. Hans lön och utgifter betalas ur kyrkans centralfond och är sålunda oberoende av missionsorganisationerna. Det är klart, att Kyrkans missionssekreterare det oaktat utför sitt arbete i närmaste kontakt och samförstånd med missionsorganisationerna.

Missionen i kyrkans lagstiftning i Finland har gått genom långa omvägar. Det är intet under, att hednamissionen inte ens nämndes i 1686 års kyrkolag, som den svenska konungen Karl XI hade utfärdat och som var gällande i Finland ända till 1869. Den nya kyrkolagen, kallad 1869 års kyrkolag, som i många hänseenden var epokgörande, var en skapelse av biskop *Frans Ludvig Schauman*. Denna vidsynta teolog och kyrkoledare hade varit en av de mest aktiva vid grundandet av Finska Missionsällskapet, och som redan nämndes, dess första ordförande. Ändå finns det i 1869 års kyrkolag icke den minsta hänvisning till kyrkans missionsplikt. Det synes som om kyrkan och missionen hade var sitt hermetiskt isolerade departement i biskop Schaumans tänkande. Detta är ännu mera märkvärdigt med tanke på den långvariga diskussion som vid denna tid hade pågått i Sverige och vars resultat blev att Svenska Kyrkans Missionsstyrelse upprättades på 1870-talet. Det tog över 50 år förrän kyrkolagen i Finland kom-

pletterades med bestämmelser där missionen över huvud nämnes. Från de sista decennierna på förra århundradet hade frågan om de missionärers ställning varit oklar, som hade fått sin utbildning i missionsskolan och sedan ordinerats som missionärer och arbetat ute på missionsfältet, men som av någon orsak inte kunde återvända till fältet. Efter en mycket långvarig förberedelse antogs i kyrkolagen år 1925 en ny paragraf om missionärer och deras förberedelse och om de missionärer, som vill bli berättigade att förvalta prästämbetet i hemlandet.

Det torde ha framgått av denna framställning, att den lutherska missionen i Finland ända från början har haft en klart kyrklig prägel. Det är endast naturligt, att många har ansett missionens organisationssätt otillfresställande. Detta var orsaken till att man under krigsåren tog initiativet till att få den lutherska missionsaktiviteten i Finland närmare införlivad med kyrkans organisation, d. v. s. integrationen genomförd. År 1941 tillsatte Kyrkomötet ett utskott för att förbereda de nödvändiga förändringarna i kyrkolagen. Utskottets betänkande kom ut år 1942. Det föreslog, att man i Finlands kyrka skulle organisera en missionsstyrelse, som sedan skulle övertaga Finska Missionssällskapets och Lutherska Evangeliiföreningens arbete. Det närmaste förslaget för detta förslag var Svenska Kyrkans Missionsstyrelse. Ett annat viktigt förslag som skulle bilda grundvalen för den nya organisationen var det, att man skulle ålägga kyrkoherdar och kyrkoråd i församlingarna även förpliktelsen att främja missionsintresset. Kyrkomötet år 1943 behandlade båda dessa förslag tillsammans. Detta behandlingssättet medförde, då den föreslagna nyorganisationen med en missionsstyrelse inte kunde få bakom sig den bestämda majoriteten vid omröstningen, att inte heller bestämmelserna om kyrkoherdars och kyrkoråds förpliktelse att befrämja missionsintresset blev införda i kyrkolagen. Saken togs upp igen år 1948, och år 1954 blev dessa sistnämnda bestämmelser tillagda i kyrkolagen. Frågan om en djupare omorganisation med en missionsstyrelse synes däremot numera inte vara aktuell, trots de svagheter som det nu gällande systemet onekligen innehåller.

En ny kodifiering av hela kyrkolagen hade småningom blivit

en nödvändighet, då 1869 års kyrkolag genom många förändringar hade fått karaktären av en lapptäcke. Genom en mångskiftad och komplicerad förberedelseprocess framlades till Kyrkomötet år 1963 faktiskt två förslag till behandling. Det ena innehöll de nödvändiga ändringarna och tillägg till den gamla kyrkolagen, det andra var ett förslag till en ny kyrkolag, där hela materialet var gjutet i en enhetlig form, men också flere ändringar införda. I detta sammanhang är det lämpligt att återkalla i minnet det sätt varpå lagen för den evangelisklutherska kyrkan i Finland stiftas. Kyrkomötet, kyrkans eget högsta organ, behandlar i detalj kyrkolagsförslag, vidtager ändringar och tillägg samt antager för sin del förslaget. Sedan sändes det som Kyrkomötets förslag till Riksdagen, vilken antingen antager förslaget som sådant eller förkastar det. Riksdagen kan inte vidtaga några ändringar. Om den förkastar ett förslag, återsändes det till Kyrkomötet och hela processen blir enligt nu gällande stadgar uppskjuten för fem år, då Kyrkomötet samlas endast vart femte år. De av Riksdagen antagna lagförslagen godkännes sist av Republikens president, varefter de blir gällande. I detta fall förberedde Kyrkomötet två alternativa förslag, nämligen å ena sidan en helt ny lag samt å andra sidan vissa ändringar och tillägg till den gamla. Om Riksdagen inte antog den nya lagen, kunde den behandla ändringar till den gamla var för sig.

Vad som intresserar oss i detta sammanhang är de punkter, som gäller missionens ställning. Här var tilläggen till den gamla 1869 års kyrkolag praktiskt taget de samma som motsvarande stadgar i förslaget till en ny kyrkolag. Vid Kyrkomötet var den opinionen gällande, att missionen på något vis skulle nämnas i förbindelse med kyrkans uppgift, men det syntes vara svårt att finna i vilket sammanhang och på vilket sätt detta skulle ske. Problemet koncentrerade kring frågan, huruvida församlingarna med de medel, som de främst genom kyrkoskatter har samlat, har rätt att understöda missionsarbetet. Tidigare hade lagens stadgar om de ändamål, för vilka församlingarnas medel kan användas, av framstående jurister tolkats så, att detta inte hade varit möjligt. Medel för missionsarbetet hade alltid kommit

från frivilliga källor och insamlingar, t. ex. kollekter. Kyrkomötet beslöt slutligen att till den paragraf i kyrkolagen, som innehåller stadganden om hopbringandet av medel i församlingarna för olika ändamål, bifoga ett nytt moment med orden: *Församling och dess medlemmar taga del i hopbringandet av medel till förmån för utbredande av evangelium bland dem, som inte äro kristna.* Detta ordalag lämnade vägen öppen för församlingarna i denna fråga, som har stor principiell betydelse, men överlät åt deras vederbörande organ möjligheten att närmare besluta om det sätt varpå de vill fylla denna kristliga plikt. I Riksdagen mot slutet av år 1964 framkallade denna «missionsparagraf» en häftig debatt. Förslaget till ny kyrkolag godkändes ändå och blev gällande lag f. o. m. 1. januari 1965.

Trots att församlingarna enligt den nya kyrkolagen har rättighet att använda officiella budgetmedel till förmån för missionen, är det naturligt, att allt forfarande största delen av missionsmedlen kommer från frivilliga gåvor. Sålunda utgjorde de officiella bidragen från församlingarna endast 3 procent av de medel, som Finska Missionsällskapet under året 1965 erhöll för sitt missionsarbete.

En relativt ny företeelse, som också är av betydelse, när frågan om förhållandet mellan kyrka och mission i Finland behandlas, är församlingarnas «egna» missionärer. Om en församling vill övertaga ansvar för en missionär, undertecknas mellan den och missionsällskapet ett speciellt kontrakt med närmare bestämmelser. Församlingen kan taga ansvaret för alla utgifter för en missionär, inklusive arbetsutgifterna, eller en del, t. ex. hälften. Denna missionär välsignas för utresan i församlingens kyrka och nämnes i många fall sedan regelbundet i den allmänna förbönen i dess gudstjänster. Alla medel, som i denna församling samlas för missionen, d. v. s. kollekter, andra frivilliga gåvor, men också eventuella anslag i församlingens budget, användas för att uppfylla den summa, som är nämnd i kontraktet. Missionären å sin sida håller kontakt med församlingen genom brev från fältet och genom besök under vistelsen i hemlandet. Betydelsen av detta nya arrangemang bevisas av det sakförhållandet,

att av de tillsammans 157 missionärer, som Finska Missionssällskapet hade på olika fält i slutet av år 1965, 110 på detta viset hade nära förbindelser med en lokalförsamling i Finland.

De senaste decenniernas utveckling visar att kyrkan i Finland mera och mera känner sitt ansvar för yttre mission. Ändå måste man anmärka, att inte alla kretsar inom kyrkan är glada över denna utveckling. Det finns sådana uppriktiga vänner av missionsarbetet, som är rädda för «förkyrkligandet» av missionen. Sannolikt har dessa människor inte gjort klart för sig själva, huru deras välment kritik mot den senaste utvecklingen i förhållandet mellan kyrka och mission i Finland i sista hand grundar sig inte endast på en romantiserad uppfattning av missionen, utan även på en kyrkosyn, som är oförenlig med den lutherska. På samma gång måste det emellertid betonas, att frågan om integration av kyrka och mission, såsom redan antyddes, inte synes vara aktuell i Finland.